Politikai röpiratok.

37.

37
259

A' MAGYAR

NEMZETI KÖZBECSÜLET

VÉDPAIZSA

AZ

184⁷/₈

ORSZÁGGYÜLÉSEN HOZOTT TÖRVÉNYEK LELKÉBÖL.

Hegedüs Zsigmondtól.

3.

POZSONYBAN, 1848.

NYOMATOTT SCHMID FERENCZ ÉS BUSCH J. J. BETŰIKKEL.

Dr BALLAGI GÉZA.

A' nemzeti közbecsület védpaizsánál valami szentebbet — nagyobbszerüt — valami biztositóbbat a magyar törvényhozótest nem nyujthatott vala kezességül a' törvényben adott azon szavának beváltására nézve, melly szerint a' IX. t. cz. által az urbér, 's az ezt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézma, és pénzbeli fizetések örökös megszüntetésénél fogva e' részben az illető magán földesuraknak kármentesítése a' közállomány által hiány nélkül ki fog fizettetni, és a' XIII. t. cz. szerint többnyire elengedett papi tized iránt is — a' mennyire ez akár örökös szerződés, akár pedig királyi adomány által magán családok birtokába jutott — az illy tulajdonos magán családoknak szinte a' közálladalom által leendő kármentesítése is okvetlen be fog következni.

Ugyanis e' magyar nemzet az előbbi kormánynak nyomasztó rendszere alóli felszabadulásával történt szerencsés jelen átalakulása által mintegy ujjá született, és midőn mint illyen a' jelenvaló ministeriumban reá talál a' főbb tényezőkre — úgy szólván szülőire — ezek felől mind felelősségök 's egyéb állásuk, mind pedig országszerte legjobb részről ismeretes egyéniségök tekintetéből is tökéletes belső meggyőződéssel fel lehet — igenis fel kell — tenni azt, mi szerint ezen tekintve önön új szülöttjöket — e' szabad és már ennélfogva is az ön boldogságára intézett, jogositott magyar nemzetet — Europa szinére kiállitván, itt úgy fogja ápolni, és mindjárt zsengéjében olly irányt fog neki adni,

melly után dicsőségesen fog megállhatni az europai nagyobb nemzetek sorában, mihez is az első — igenis a' legelső — főbb kellékek' egyike a' „becsületesség", mert e' nélkül nem lenne tekintete, nem lenne hitele, holott ennek hiányában mind külső, mind belső bátorsága veszélyeztetnék, illy bátorság nélkül pedig tán jobb lett volna neki az előbbi nyomorult állapotában megmaradni, és a' legszebb reményekben nem csalni magát, nem csalni mást sem! —

Midőn tehát a' törvényhozó test átaljan, azonban ennek ép legtényezőbb, legintézőbb tagjaiból szerkezett jelen felelős magyar ministerium különösen is a' nemzeti közbecsületnek nemcsak értelmét felfogni, hanem ezt érezni is tudja, tudja is minő nagy kezesség fekszik ezen nemzeti közbecsület védpaizsában, miért is az illy kezességgel biztositva adott szónak beváltása felől kételkedni nemzetsértés nélkül majd alig lehet.

Ez levén meggyőződésem, kételkedni nem is tudok a' ministeriumnak arra törekvésén, hogy koronás Fejedelmünk által benne helyhezett — a' törvényben is kijelentett — bizalomnak, és ehez képest a' nemzet várakozásának is tökéletesen megfelelhessen, ehez pedig a' legczélirányosabb módokat, és eszközöket választva ezeket meg is szerezhesse.

Többek közt figyelmemet vonta magára a' pozsonyi újság folyó évi 48. számában apríl 14-kéről kelt azon czikk, melly szerint „magyarország boldog jövendője okos közvélemény „kifejlődésétől és a' ministeriumhoz szorosabb csatlakozás- „tól függ, és tehát minden, ki hazáját szereti, teljes igye- „kezetét oda forditsa, hogy azon urak, kik a' szabadság „talpkövét részünkre megszerezve letették, ezen roppant „épületet is felemelni képesek lehessenek"; — én ezen eszmét érdemesitvén, és ennek hódolván is szinte dicsőségemnek tartanám, ha azon roppant épülethez vagy csak vakolathordó is lehetnék legjobb, legtisztább szándékkal kész közölni az érdeklett törvény czikkek, és az ezekkel kapcso-

latban levő pénzügy iránti nézeteimet, mellyeket — mint is a' munkában töltött hosszabb éltem' lefolyta alatt érdekesebb összeköttetéseimnél fogva méginkább is meríthetett tapasztalásaim eredményét — hozom hazám oltárára, mellyhez mint igaz hazafi mindenkép — tehát legtisztább szándékszülte őszinte véleményemmel is — járulni szinte kötelességemnek és szerencsémnek is tartom.

Átadván nekünk legkegyelmesebb koronás Fejedelmünk az általa legközelébb sanctionált törvényben arany szabadságunk' oklevelét, átadta ezzel a' meghatalmazó levelet is arra, hogy a' magunk intézkedése alá jutott hazánk' minden kincseit, és értékeit köz javunkra — boldogitásunkra — fordíthassuk, ezzel tehát éljünk is, igenis, de vissza ne éljünk; visszaélnénk pedig akkor, ha az Aesop meséjében foglalt patkányok példáját követnők, mellyek — mikép kis deák koromban tanultam — a' bő termésű makkfára élelmök végetti fel- 's alámászást röstelvén, elhatározák, hogy elrágván az őket tápláló tölgyfának gyökereit, ezt döntenék le, hogy a' rajta bőven termett makkot kényelmesen minden fáradság nélkül élvezhetnék, mi megis történt, azonban már a' másik évben, és többé az őket addig táplálta makkfa gyümölcsöt nem teremvén, utóbb étlen maradtak, mit meg is bántak ugyan, de későn! — épen igy járnánk mi is, ha az érdeklett urbéri tartozások iránti kármentesitésre szánt — a' XII. t. cz. által le is kötött — kincstári fekvő javak elkótyáltatnának, és a' mennyire ezek elegendők nem volnának, a' kincstári és országos szinte lekötött egyéb jövedelmek forrásai is kimerítetnének; ez pedig megis történnék akkor, ha minden más — üdvösebb — módot mellőzve a' kamatozó status-kötelezvények' kibocsátására, és ezekkel magunk tán véghetetlen adósságokba döntésére fakadnánk, és ezt tennők hazánknak jelenleg minden adósságoktól mentessége szakában — szüzességében — átalakulásunk már első hajnalán, mellyen szép reményünk — boldogabb létünk — csillaga mindjárt keltével tüstént el is hunyna, és majd

csak igen hamar — tán mindjárt a' reménydús reggelünkkor — a' sors koldúsbottal köszöntene be hozzánk, és majd úgy járnánk, mikép egy nagy gazdagsághoz jutott olly örökös, ki a' reá szállott birtokot valódi értékénél felebb becsülve jövedelmeinek általános számítása mellett, az ezeket sokkal felül muló kiadásokat előre megteszi, mihez a' pénzt kölcsön utján — a' magyar közmondásként — a' vele egy tálból evő, 's azért ezt majd csak igen hamar kiürítő kölcsön utján szerzi meg minden áron! — mellynek is megtérítése után végtére nem marad egyebe a' koldus-tarisznyánál.

Bölcsnek sem szégyen mások' kárán tanulni, ellenben más kárán nem okosodni, gyöngeség 's tekintve nyakasság, mi pedig nem erény, sőt oktalanság.

Előttünk áll már több nemzetek' 's országok', jelesen a' minket közelebbről érdeklő Ausztria szomorú példája is, mellyet szinte status kamatozó kötelezvényeire felszedett sok milliókból álló adósságok súlyja nyom! —

Én az illy status-kötelezvénybeli kölcsön miképeni szerzése, és alkalmazása felől úgy vagyok értesítve, hogy midőn a' status kölcsönt akar felvenni — miután az illető részletes — ugy nevezett partialis — adósleveleken egyszerre ki nem adhat, de a' pénzpiaczot — a' börzét — azokkal egyszerre azért sem öntheti el, nehogy hitelök és áruk megcsökkenjék, közönségesen a' legnevezetesebb — legnagyobb hitelben álló — nagykereskedő házakhoz folyamodik, ezekkel előre akép szerződik, miszerint a' kibocsátandó status-kötelezvényekben foglalt tőke-sommáknak egy részét tüstént tegyék le és a' többi fejében is határidőnkint egyszerre szinte nagyobb öszvegeket fizessenek be, a' miért azonban azért is, mivel hozzájárulásuk által a' status-kötelezvények hitelét emelve ezekeni könnyebb kiadást, és ez által a' pénz begyűjtését könnyítik, — tehát ezen — tekintve minden felelőség, és biztosítás terhe nélküli — érdemért nekik 5, 6, 7, sőt 8 forint is minden száztól a' status által provisio gyanánt adatik, mondom felelőség és biztosítási

teher nélkül, mert — mikép a' jelen időben is tapasztalni lehetett — az austriai status 5 száztólias kötelezvényekben foglalt tőke-sommák fele áron is árultattak, és keltek a' bécsi börzén a' nélkül, hogy az ezen kölcsön szerzéseért most említett módon szinte jutalmazott Rothschild, Sina, és Arnstein-Eskeles vagy csak egy fillért is megtérített vagy megtéríteni köteles lett volna az illető tulajdonosoknak az értékökben felényire lecsökkent status-kötelezvények eladásából származott különbségre nézve.

Az austriai status illyféle adóssága jelenleg körül belül 800 millió pengő forintot tesz, mellyért is a' fenebb érdeklett provisio — nem mondom uzsora-kép az illető nagykereskedő házaknak — még pedig minden „risico" minden áldozat nélkül — tekintve egészen ingyen jutott jutalom egy tőkébe összevéve tehetne 30 milliót, melly is már annyi évek óta kamatoztathatván, ha ezt a' status a' kölcsönt nem is adó, hanem csupán negociáló nagykereskedő házakra történt elfecsérlés helyett inkább kamatokra kiadta, és a' kamatok is kamatoztattak volna, úgy az évenkint eddig a' kölcsöntőkék letörlesztésére és kamatok' fizetésére fordított nagy sommák mellett, a' 800 millió p. f. status-adósság helyett ma már cselekvő követelekkel dicsekedhetnék az austriai status! —

Ime ennyit tesz vagy csak ama provisiobeli különbség is! — hát még mennyi milliókat tenne az austriai status által a' tőkék letörlesztésére és kamatok fizetésére évenkint eddig fordított pénzösszeg? mire pedig — az én nézetem szerint — nem vala szükség, miután nem a' status-kötelezvényére — mint papirosra magára — hanem az ezt biztosító status értékére hitelezett mindenki, és tehát azon közönség, melly a' status-kötelezvényeknek hitelt adott azért, mert a' status értékében elegendő bátorságot talált, ezen ok megállván a' status által kibocsátandó papirospénzre nézve is, ezt is elfogadta volna; mellytől pedig kamat nem jár! a' midőn ellenben a' status-kötelezvényekben foglalt tőke-sommákról a'

status — még pedig tekintve uzsorás — kamatokat is fizetett annyiból, mivel az egész tőke-értéket meg sem kapta, minthogy ennek egy részét a' kölcsön iránt szerződő nagykereskedő házaknak provisio gyanánt vala kéntelen átengedni és tehát átadni ezen örvénynek, mellyből hajótörés nélkül menekülnie alig lehet!

Ezekhez képest tán halálos bűnt nem követek el, ha azt gyanítom, hogy azon ministerek — kik az austriai statust oda bírták, hogy az általa kibocsátható papirospénz helyett, mellytől kamat nem járt volna, inkább terhes kamatos status kötelezvényeket bocsátana ki, és a' papirospénz kibocsátását egy nemzeti czimmel ugyan felruházott, de a' nemzetet ép nem képviselő, hanem inkább a' nemzet nagyobb részére uzsorát árasztó, és ezzel veszélyt hozó nehány nagykereskedő asylumául szolgáló bécsi banknak engedé át, és ezt boldogítá annyira, miszerint jelenleg is a' pénz nagy szűkében azon banktársaság részvényeinek értéke a' valóságos alapértéknél kétszerezve is felebb áll, és tehát a' status kárával gyarapodik — ha nem ostobák, ugy ama statuskölcsönök iránt szerződő nagykereskedőkkel egyet értő, ezekkel a' konczon együtt osztozó — 's ekép a' statust csaló, károsító hivtelen szolgák voltak.

Ez levén felfogásom a' statuskötelezvényei, és ezekre szerzendő kölcsön iránt, nem titkolhatom azon aggodalmamat, miszerint ha a' mi statusunk is illy emésztő kölcsönre vetemedik, úgy szerencsétlen megbukása csak igen hamar bekövetkezik.

Valljon mennyire legyen alapos ezen aggodalmam? némi irányul szolgálhat vagy csak azon körülmény is, hogy még azt sem tudjuk, mennyit tesz a' törvény igérte kármentesítéshez megkivántató tőke? — annyi mindazáltal magából a' XII. t. czikkből is elirányozható, hogy a' kincstári fekvő javak' összegét még maga a' törvényhozótest sem állíthatá elegendőnek, és tehát pótlásul már előre is a' kincstári és országos egyéb jövedelmek forrásaira is számolt! — ha pe-

dig ezek is kimeritetnek, mi marad majd vagy csak a' közlekedési minister tárczájára nézve, kit pedig a' magyar közlekedési ügy rendezéséről az országgyűléshez beadott javaslatban 100 millio p. forintra tervezett — azonban ezt is jóval felülmulható — munkáknak — kölcsön pénzzel is — megkezdésére már előre felhatalmazott a' törvényhozótest jelesen a' XXX. t. cz. által —; de mi marad a' honvédelmi minister tárczájára? Vagy tán azt hiszszük, hogy az emberi ész kigondolta, és szaporította öldöklő eszközökkel ellátott ellenség' ellenébe a' csupa magyar lelkesedéssel sőt elszántsággal is kiállhatjuk a' csatát pénz, és ezzel szerezhető fegyver és egyéb hadi szerek nélkül? — és majd nem fogná-é elnyomorodásunk — bukásunk — a' minket ugy is irigy szemmel tartó kaczér-szomszédot ellenünk még inkább is felbátorítani? — Mi marad az oktatási minister tárczájára nézve! — vagy csak adó, és ismét adó, és mégis adó, és szünet és határnélküli adó? — Üdvös lesz-e ez? és megfogja-e ezt köszönni a' robotozás alól felszabadított néptömeg? nem fogja-e ez elveszteni a' vámon azt, mit a' harminczadon megnyert? az az: nem fog-e más czim alatt annyival többet adózni, mint a' mennyivel kevesedett terhe az urbéri tartozásainak megszüntetése által? — —

Mit fog végre tenni a' földmivelési ipar 's kereskedési minister? — a' földmivelőt az uzsorásokhoz fogja-e utasitani, hogy az eddig tőlök 24 pctre kapott kölcsönpénzzel eléggé nem mivelhetett jószágát — a' majd azon esetre, ha a' forgásban levő ugyis kevés pénzt a' magyar status is uj kölcsön által még inkább fogyasztaná, még nagyobbra növekedő uzsora miatt pénzre szert ép nem tehetvén — egészen elhanyagolni lenne kéntelen? — szolgálna-e ezen körülmény az ipar előmozditására? — Hát a' kereskedés — tekintve gyárosok 's kereskedők — felsegélésére is ne legyen más mód, mint ezeknek a' már részben szinte ugyis alig tengődő azon bécsi kereskedőkhöz isméti utasitása, kik eddig a' magyar kereskedőknek hitelezni szoktak majd áru-

czikket, majd pénzt is, amazt ugyan nagyobb árba, emezt pedig nagyobb kamatra? —

Illy kilátások közt Isten mentse meg hazánkat a' status-kötelezvényekre felveendő kölcsöntől? — mitől a' magyarok Istene, ki a' szabadság angyalát legközelébb elküldé hozzánk — ugy reménylem — meg is fogja őrizni; de bizom a' sorsban is! — a' jelen körülményekben, — mellyek közt okosan alig lehet feltenni azt, hogy olly rosz számitókra lehessen találni, kik — a' midőn az éjszaki vaspálya részvénybeli jelenleg is már 9 pctet kamatozó tőkékből 100 forintot 70 forinton, és tehát 9 frtot évenkint jövedelmező 70 frton megvehetnek — az uj, még egészen ki sem fejlődött, a' tökéletesebb kifejlődését még csak a' legközelebb tartandó országgyüléstől váró magyar status-kötelezvényére „al pari" kölcsönöznének még pedig ép akkor, mikor az austriai szinte status-kötelezvényekre kölcsönözött 100 frtot 50 — 60 p. frton adhatják csak el, kiknél tehát — ha akarnánk is — kölcsönre szert nem tehetnénk.

Ne csináljunk magunknak uraim! illusiot, valljuk meg az igazat, és ismerjük meg, hogy tekintve csak két pénzpiaczunk van t. i. a' pesti és a' bécsi! — Pesten, — hol többnyire csak az uzsorásnak van pénze; vagy a' kinek pénze van, uzsorás — a' divatozó kamatláb száztól hónaponkint 1, 2, sőt 3 forint, és igy egy egész évi kamat 36 pct is szokott lenni, már az illy fajta kapitálistákról, kik 15 forint tőkéjekről is 5 forintot kivánnak, és vesznek is be évenkint kamat gyanánt, nem remélhetjük azt, hogy a' közálladalom kötelezvényeit majd jobb áron megvennék, az az: hogy 100 frtos kötelezvényért 15 forintnál többet adnának a' pénzben megszorulandó és e' miatt eladni kéntelen tulajdonosnak! —. De a' bécsi pénzpiacztól se reméljünk sokkal fényesebb kilátást, kivált ha azt egyszerre nagyobb számu kötelezvényekkel öntenők el.

Vagy tán a' már felebb érintett bécsi nemzeti bankhoz — a' status életfájának gyökerét magán haszon hevével ki-

szárító intézethez — folyamodunk? valljon pénzt — arany és ezüst pénzt — fogunk-e ott kapni, vagy pedig csak papirospénzt? — ingyen-e, az az: kamat nélkül-e, vagy minő kamatra? — én azt hiszem, hogy papirospénzt fognánk kaphatni csak és pedig kamatra! azonban legyen szabad kérdeznem: valljon nincs-e közállományi értékünk még pedig fekvő vagyonokban, sőt arany és ezüst bányákban is? — és valljon nem realisabb érték-e ez, mintsem a' bécsi bank értékét részben képező nehány nagykereskedőknek — a' mai tapasztalás szerint rögtöni megbukás veszedelme alatt álló speculánsoknak — azon nemzeti bécsi bankhoz hypotheca gyanánt a' végre beadott váltóleveleik, hogy az azokra kölcsön és pedig 4 pctre bankjegyekben kölcsön kapható — felis vett — pénzösszegeket a' pénzben megszűkült és hozzájok folyamodott felebarátjainak — még pedig reálisabb hypothecára — mikép ön magam is tapasztaltam — száztóli istenes!! 12, sőt magasabb kamatlábbal is és tehát uzsorás nyerekedéssel kölcsön adogathatták; milly gaz speculationak oltárán 40 — 60 millióra felrugott tőke ünnepel szerepet. Nincs-e hazánkban is papirosmalom? nincs-e jegymetsző? nincs-e nyomda? nincs-e hiv ember, kinek kezelése alá lehetne — kivált ellenőrség mellett — bízni az egészet? Igen is ez mind meg van; tehát papirospénzt mi is adhatunk ki, és ezzel segíthetünk magunkon még pedig a' nélkül, hogy a' közálladalom a' sok kamatokkal terheltetnék, sőt inkább maga a' közálladalom adhatna ki kölcsön pénzt és segíthetne másokon is közvetve, és közvetlen is, mert a' midőn elegendő bátorság mellett száztóli négy vagy akár ötös kamatra a' kincstárból kölcsönözhetne, ezáltal egyszersmind a' kamatlábot az egész országra nézve kedvezőbbé, és minden esetre ollyanná tenné, mellynél fogva mind gazdaember, mind mesterember, mind művész és egyéb kereskedő az ipar előmozdításával a' különben végveszélylyel fenyegető jelen mostoha sorsán segíthetne.

Ezeknek előrebocsátása mellett őszinte véleményem az, hogy felhagyva a' kincstári fekvő javak elkótyálásának, vagy ezekre status-kötelezvények által szerzendő kamatos kölcsönnek káros eszméjével, folyamodjunk inkább a' papirospénznek — szinte a' nemzeti közbecsület védpaizsa alatt a' közálladalom — a' nemzet értékével biztositandó kibocsátásához! —

Mondom: hagyjunk fel a' kincstári fekvő javak elkótyálásának eszméjével! — ugyanis nem e' bitang elkótyálása, elvesztegetése volna a' kincstári fekvő javaknak az, ha most egyszerre áruba bocsátatnának, vagy — mint némellyek tán ohajtanák — becsüárban az illető kármentesitendőknek a' törvény igérte hiány nélküli kárpótlás fejében átadatnának? — hiszen az első esetben a' jelen pénzszükség miatt csak elfecsérelni, nem pedig eladni lehetne az érdeklett javakat, ha pedig egy évről a' másikra halasztjuk jobb remények közt az eladásokat, ugy majd a' nemzeti közbecsület védpaizsa alatt a' hiány nélküli kielégitése iránt reménydús földesur időközben elhanyagolván birtokát, tönkre 's ennélfogva csőd alá is juthatna, a' csőd alatt pedig a' zártartónak és hitelezők seregének szanaszét vágó gazdálkodása, vagyis jobban mondva, elgazdálkodása módja által vagy már csak a' bizonytalanság miatt is a' már előbb is ugyis elhanyagolt, a' csőd alatt pedig még inkább is ugyszólván elpusztulandó jószágnak becse és értéke annyival, de sokkal is alább szálna, mintsem hogy ennek kipótlására a' nemzeti közbecsület alatt igért kárpótlási összeg elég lenne! —

Vagy azon kincstári fekvő javaknak az illető kármentesitendő földesurak részére tán becsértékben leendő átadását választanók? — Valljon — miután a' kincstári fekvő javak értékéből az egész országra nézvesti kármentesités tőkéje ki nem kerülne; kit fognánk — ha a' becsértékbeni átadás kedvezés volna — ezen kedvezés alól kizárni? — kinek fognánk elsőbbséget adni? — ha pedig veszteség forogna

fenn a' becsértékbeni átadásban, kit fognánk az átvételre — az elfogadásra — kénszeriteni? — vagy tán ismét az önkénynek és gyanus kedvezéseknek készítenénk alkalmat, és nyitnánk ismét és már is egy újabb tért, hogy ott a' rólunk csak legközelébb lerázott bureaucratia, aristocratia, nepotismus, amicismus és — a' kormányzási tekintetben értett — több illy veszedelmes fajtáknak bilincseire tarthassunk ismét számot? — én a' mennyire a' koczkát rosznak, sőt veszedelmesnek is tartom, ministeriumunkat pedig erényesnek és bölcsnek ismerem, azt hiszem, hogy ez magát, és hazánkat ezen koczkára ki nem teszi; ez az én hitem, ez az én nézetem, — megrögzött mindazáltal nem vagyok, megis lehet, hogy más valaki nálamnál jobban, és tán ott, hol én veszedelmet csak képzelek, boldogságot lát, mit ha begyőzend, én is hálát fogok érette mondani neki, mert én is egyedül boldogságot óhajtok hazámnak.

Mondom továbbá: hagyjunk fel a' status kötelezvényeire szerzendő kölcsönnek eszméjével, és folyamodjunk inkább a' nemzeti nem csak közbecsülettel, hanem elégséges értékkel is biztosítható papirospénz kibocsátásának eszméjéhez, ugyanis:

A' status kötelezvényeinek szinte úgy, mint az utalványozott jegyleveleinek — az ugy nevezett banknottáknak — az az: papirospénznek — anyaga nem egyéb mint papiros és festék; azonban mind a' kettőnek becse és hitele a' status értékén alapszik, a' különbség mindazáltal a' kettő között nagy, ugyanis a' status kötelezvényekre felvett — szinte közönségesen csak papiros — pénzért a' status fizet kamatot, még pedig annyit, mennyi ha meggazdálkodtatnék, és a' tőke törlesztésre fordittatnék, ezen czél rövid idő alatt eléretnék, holott a' kamatfizetés terhe miatt vagy újabb adósságtételnek szüksége fordulna elő, vagy pedig az országnak néha legszükségesebb anyagi érdekei 's igényei mellőztetnének el, a' midőn ellenben a' papirospénz kibocsátásánál a' kamatfizetés mellőztetvén el, ez által a' status megkimélt jö-

vedelmeinek több hasznos tárgyakra fordítása válnék lehetségessé, mi által is a' nemzeti gazdagság növekednék, és ezzel a' pénzbeli gazdagság lépne elő, melly erővel ipart, kereskedést, egy szóval mindent, mi egy nemzet felvirágzásához megkivántatik, előmozdítani lehetne.

Már most az a' kérdés: valljon mikép bocsátathatnék ki papirospénz a' status által haszonnal? — és mi módon lehetne ezzel egyszersmind az illető földes urakat is a' törvényileg megszüntetett urbéri tartozások iránt nemzeti közbecsület garantiája alatt igért kármentesítésre nézve hiány nélkül kielégíteni?

Annyi papirospénzt, és úgy, mennyit, és mikép a' magyar status — a' nemzet — mind becsületével, mind értékével, de egyszersmind hitel-törvényével is tökéletesen biztositani képes, bátran kibocsáthat.

Mennyi lehet ez? ezt minden esetre a' szükség, és ennek — a' mennyire lehetséges — fedezése határozza meg!

Eddigelé szükségünk van pénzre a' többször emlitett kármentesités és a' közlekedési minister tárczájának fedezése végett; ezen két szükséget már is a' törvény jelelte ki, és fedezését is elhatározta; mindenek előtt is tehát ezekre nézve kell rendbe jönünk.

Már a' mi az urbéri tartozások iránti kármentesitést illeti: ennek miben létét, és mennyibe kerülését kell tudnunk, ezt pedig csak hamar elérhetjük, ha hajszál-hasogatók lenni nem akarunk, ha meggondoljuk, mikép a' csekélységeken fennakadás miatt a' dolog évekről évekre elhalasztatnék, és ezzel a' kiszámithatlan — többé kisem pótolható kár mind egyesekre mind pedig a' közönségre nézve előidéztetnék; ha tekintetbe veszszük az idő igényeit — ha magunkkal lelkismeretesen számot vetve a' számitásból azon körülményt sem hagynók ki, miszerint az urbéri tartozások nagy része behajthatlan, többnyire pedig haszontalan is volt; — melly tekinteteknél fogva is mind a' két részről engedékenységtől és szerénységtől a' dolog szerencsés boldog minél-előbbi,

és már ezért is üdvösb befejezését alaposan várni lehet — és ha adnák is magukat itt ott elő nehány egyes esetek, mellyeket képtelenség, makacsság, erőszak vagy méltatlanság jellemezne, hiszen ezeket birói elintézés alá lehetne rendelni, és nem kellene miattok az egészet felfüggeszteni, elhalasztani 's ezzel veszélyeztetni.

A' megtéritendő urbéri tartozásoknak egyike a' robot, erre való nézve van már átalános alap, mellyre az egészet állitani lehetne, ugyanis a' gyalog robotokat 10, a' szekereseket pedig kétszer annyiba, azaz: 20 p. krba számitva.

Igaz ugyan, hogy több helyeken az illető robot-szolgálatok mint feleslegesek, máshol mint alkalmatlanok, többször pedig mint lehetlenek be sem hajtattak, és tehát ha mindezek nagy szigorusággal fontolgattatnának, ugy majd — az egész országra nézve átalánosan (calculo diametrali) értvén — még a' 10 és tekintve 20 p. krba sem állhatna meg az egynapi robot-szolgálat; azonban a' felebbi tekintetekből kiindulva minden különbség nélkül a' gyalog robot 10 és a' szekeres 20 p. krba megállapitathatnék; a' robotok száma megállapitásának alapjául pedig szolgálhatna egyedül a' vármegyékhez beadott urbarialis tabellákban foglalt mennyiség, mi is a' megyei levéltárakból könnyen kinyomozható levén ez nagy időbe és munkába nem kerülne, minek is teljesitése végett minden megyék levéltárnokai, jegyzői, ügyészei, adószedői és számvevői az illető járásbeli szolgabirákkal együtt kiküldethetnének, kik jelentésöket, és e' mellett egy generalis — azaz: valamennyi robotnak, ugy az illető helységek és illette földes urak neveinek jegyzékét magában foglaló — lajstromot megvizsgálás és hitelesités végett a' megyéhez beadni köteleztetnének.

A' másik megtéritendő czikk a' volt földes urak irányában: az uri tized, vagy is kilenczed! — ez már később időkben ritkábban szedetett természetben, hanem pénzzel, ugyan is némelly vidékeken egyegy egész jobbágyhelyre nézve 4 forinttal váltatott meg, ez történt a' magyar haza legjobb

részein is, nevezetesen az ausztriai főpiaczhoz legközelebb fekvő Győr, Mosony, Poszony, Vas és Sopron megyékben is: azonban már példának okáért Nyitra vármegyében — mikép értesítve vagyok — egy egész helyes jobbágy a' különben természetben járt kilenczedet 20 gyalog robottal, és így tekintve, 20 tizessel, vagyis 3 fr. 20 krral szokta megváltani.

Többnyire ezen czikknek is nyoma levén az urbarialis tabellákban, ez is kinyomozható, és bejelenthető lehetne a' fentebbi mód szerint ugyanazon hivatalnokok által; én mindazáltal ugy vélekedem, hogy erre nézve is legalkalmatosabb volna az általános meghatározás, melly mellett lehet, hogy némellyik egy keveset nyerne, a' másik ellenben sokat nem vesztene, nyerne azonban mindegyik azáltal, hogy annál hamarább a' magáéhoz juthatna, különben pedig a' sok vizsgálgatás, fontolgatás, becsülés és becsmérülés nagy időbe kerülvén, és ez alatt az egyéb járandóságához sem juthatván az illető kármentesítendő földesur, e' miatt a' többiben is kárt 's rövidséget szenvedne.

A' harmadik szinte nevezetesebb megtérítendő czikk volna a' közönségesen megállapított, és tehát becsében változást nem szenvedhető — miért is az ő minéműségében számításba jövő — ugy nevezett füstpénzen felül az egyébiránt elengedett 's megszünt papi tizednek azon része, melly vagy királyi adomány, vagy pedig örökös szerződés által némelly magán családok birtokába jutott.

Különösen ezen utóbbira t. i. magán családok birtokába szerződések útján jutott papi tizedre nézve tisztába kell jönünk az örökös szerződés magyarázata iránt, az az: valljon mi értetődik az örökös szerződés neme alatt? —

Én felfogom, mikép az ez iránti eljárás is az lesz, hogy majd az illyetén — örökös szerződésnél fogva — papi tizedet bíró, és ez iránti kármentesitést igénylő tulajdonosok az általuk felhivott örök szerződések elömutatására felszólítatni fognak; azonban mikép tapasztalásomnál fogva előttem e' tárgy némileg ismeretes, előre figyelmet gerjeszthetek az

iránt, hogy örökös szerződések a' szó szoros értelmében véve, az az: ollyanok, mellyek örök időkre köttettek, vajmi kevesek, sőt tudtomra alig léteznek, hanem majd ember emlékezetét is felülmuló folyvásti gyakorlat szerint szedték az érdeklett magán családok a' papi tizedet, ezért a' papságnak évenként fizetett bizonyos haszonbér mellett, mellyet azonban a' pap-urak többnyire csak egy évre vonatkozólag — tehát tekintve óvással — nyugtattak meg; ezekre nézve már most csakugyan kérdés, valljon a' papi nyugtatványok magokban a' szerződés minőségét pótolhatják-e? — és tehát minden esetre érdemesnek tartanâm e' körülményt figyelemre, mihez képest az összeirásra kiküldendő választmány oda lenne utasitandó, mi szerint ez az illető magán családokat a' ne tán létező papi tized iránt kötött szerződéseik, és tekintve nyugtatványaik, sőt — miután emezek csak a' szerződéseket erősitik — mind ezek, mind pedig amazok előadására szoritaná; ellenkező esetben az abbeli igények nem érdemesittethetvén.

Jó volna a' papi tizedet biró magán családokra nézve is kármentesitésök tekintetében valamit azt átalánosan megállapitani, mihez is tán az uri kilenczed iránti basist lehetne felvenni; mire nézve az egyeztetés utján legbizonyosabban lehetne czélt érni; mert az egyeztetés alkalmával lehetne az általam már fenebb említett tekintetekkel az illetőket képes elfogadásokra könnyebben birni, kik az annál hamarábbi kielégittetésöket figyelembe fognák venni.

Azonban — miután a' törvény is nem a' terhet, mellyet az alattvalók viseltek, hanem csak azon hasznot, melly abból az illető földesurakra háromlott, veszi számitásba — igen természetes, hogy mind az, mitől az illető földesur az urbéri tartozások megszüntével megmenekedett, leszámittassék a' kármentesitési járandóságából, és igy leszámitás alá jőne a' felesleg számmal tartott, már ezután nélkülözhető urodalmi tiszteknek készpénzbeli 's egyéb fizetéseik, deputatumaik, ugy a' hajduk és egyéb szolgák bérei, nem különben az uri-

széki, és egyéb választmányi költségek 's fuvarozások, mellyek szinte egy sommába vetetvén, az ebből összejövő mennyiség hüszszorozva számítva tenné ki azon tőkét, melly a' kármentesitési járandóságból lerovandó lenne, lerovandó lenne abból még a' már ezentúl nélkülözhető urodalmi tisztek, és szolgák lakására szolgált épületek arányos becsértéke is, miután ezek is ezentúl már más — tán sokkal is hasznosabb — czélokra fordittathatnak, alkalmaztathatnak.

Többnyire azt hiszem, hogy a' kármentesítés szüksége a' kincstári, és a' jelenleg megürült főpapi javakra nézve fenn nem forogván, ezekre nézve tehát az összeirásnak és számitásnak sem levén helye, ez alól kihagyandók.

Miután pedig a' többieknek kinyomozása, és összeirása minden megyében, és pedig minden járásra nézve külön külön kinevezendő — a' járásbeli szolgabirák hozzájárulásával munkálandó — választmányokra leend nyilván bizva, igen sok fog függni minden tekintetben azon utasitástól, melly az illető ministerium által fog a' választmányoknak magok hozzátartása, és a' lehetőségig egyenlőség eszközlése végett adatni, azonban ezzel valamint késni, úgy hirtelenkedni sem lehet; a' bekövetkező országgyülésig mindazáltal az egész munka elkészülhet, de el is készüljön, hogy annak eredményéhez lehessen aránylag szabni intézkedéseinket mind anyagi, mind szellemi tekintetben is, mihez pedig mind cselekvő, mind szenvedő állapotunk ismerete okvetlen szükséges, mi nélkül szembekötősdit játszanánk, és könnyen megbotolhatván, orrunkra eshetnénk, mit pedig eltávoztathatunk.

Szivesen is hiszem tehát és reménylem is, hogy a' legközelebbi országgyülés eleibe tökéletes evidentiában fog terjesztetni azon mennyiség, melly a' nemzeti közbecsület paizsa alatt igért kármentesités kifizetéséhez megkivántatik, azonban szinte olly czélszerű volna ugyan a' legközelebbi országgyülésen már megtudni azt is: valljon mennyit érnek a' kincstári fekvő javak? minthogy csak annyira, a' mennyire

ezek a' tökéletes kármentesítésre elégségesek nem lennének, lehetne és kellene más érték felől is gondoskodni.

Azonban majd ott bármikép üssön is ki az egyensuly, addig is itt a' felebbi eszmém 's nézetim fonalán — de hát csak betéve — következő alkalmazást javaslok, ugyanis:

Tegyük fel: hogy az urbéri tartozások iránti kármentesítési összeg 150 millió p. frtra menne, és a' kincstári fekvő javak igazi becsértéke is ugyan annyit tenne, ez esetben a' közálladalom a' 150 millió p. frtnak hypothekájaul — tökéletes biztosításaul — szolgálható kincstári fekvő vagyonra ép annyi értékű papirospénzt bocsáthatna ki, mellyet is kész — arany és ezüst — pénz gyanánt mindenki szívesen elfogadna, kivált ha — mikép történnie is kellene — azoknak minden közállodalmi és egyéb nyilvános pénztárakban arany és ezüst pénz gyanánt fizetésül elfogadtatása rendeltetnék; melly ebbeli — még pedig fekvő vagyonnal biztosítandó — papirospénz hitelének nevelésére a' közérdek is sokat tenne, miután a' kármentesítésből nagy számmal részt vevő földesuraknak is érdekökben feküdnék az, hogy a' kezeikbe jutott azon pénz neme tökéletes értékében forogjon, és megmaradjon, melly pénz-nem — miután ezt valóságos érték — fekvő vagyonban — valódi nemzeti kincs, nemzeti közbecsületnek védpaizsa alatt fölösleg is fedezné, *„magyar kincsjegy“* czímet méltán 's érdemmel viselhetne.

Illy alkalmazás mellett t. i. a' papirospénz kibocsátásánál fogva a' status nem levén kéntelen kölcsönt kamatra felvenni, a' kamatozástól ekép teljesen megmenekedve a' kincstári fekvő javak jövedelmeit meggazdálkodhatná, és ezeket évről évre száztóli 4, vagy legfelebb 5-ös kamatlábbal magánosoknak — azonban nagy óvatossággal, tökéletes bátorságra — kölcsön kiadhatván, 15 — legfelebb 20 év alatt a' kibocsátott papirospénz egész mennyisége tökéletesen födve, és biztosítva lenne magánosok vagyonában is; és ha ekkor a' status — tekintve kétszeres biztosítás mellett — tovább is forgásban akarná hagyni a' papirospénzt, ezt annál biz-

tosabban tehetné; ha pedig azt inkább beváltani kívánná, ezt a' magánosoknál felmondandó 's azok által visszafizetendő tőkékkel egyszerre is teljesíthetné; a' kincstári javak jövedelmét pedig azontúl egyenesen és egyedül a' status czéljaira, jelesen nagyobbszerű szerzeményekre fordíthatná, addiglan pedig a' jövedelmekből magánosoknak adandó kölcsönök által sokakon segítene, de átaljan a' közönségnek is a' kamatláb leszállításával eszközölhető uzsora kiirtása által sokat használna.

Ha pedig — tegyük fel — a' kármentesítésre szükséges tőke csakugyan 150 millió p. forintra menne, azonban a' kincstári fekvő javak becsértéke csak 100 millió p. forintot tenne: ez esetben a' kincstári fekvő javak csak 100 millió p. forintnak szolgálhatván biztosítékául, tehát csak 100 millió p. frt erejeig lehetne reájok papirospénzt kibocsátani, a' még többi 50 millió p. frt fedezésére szükséges szinte kibocsátandó papirospénz hypothekájául pedig a' sóbányákat lehetne akkép lekötni, hogy miután 50 millió p. forint tőkének 4% kamatja 2 millió p. frt, ennyi minden évben a' só-jövedelemből e' czélra kivetessék, és szinte száztóli 4 vagy 5-ös kamatlábbal magánosoknak évről évre mindaddig kölcsön kiadassék, míg azon 2 millió p. frtból, és ennek kamatjából — sőt kamatjainak is kamatjaiból — az egész biztosított tőke t. i. az 50 millió p. frt össze nem jön, és ekkor ezen 50 millió p. forint is kétszeresen biztosítva leendvén, e' felől is úgy, mint a' kincstári javaknál felebb említém — intézkedhetnék a' közállomány.

Itt már most azon kérdés támad: valljon mi módon becsültethetnének meg a' kincstári fekvő javak? Ehez legalkalmatosabb, legelfogadhatóbb módnak mutatkozik az, ha a' kincstári fekvő javak — a' közállománynak ugyis minden esetre legbiztosabb legtöbb jövedelmet igérő — haszonbérbe kiadatnak, és a' haszonbér 25-szörözve számíttatik, mellyből kitelő összeg tenné a' kincstári javak-

nak valóságos értekét; és miután a' kincstári fekvő javakat hozzátartozandóságaival együtt már az idei Szent Mihály napra is ki lehetne haszonbérbe adni, tehát a' legközelebbi országgyülésen már is tudva lenne a' kincstári javaknak is valóságos — a' kibocsátandó papirospénz biztositékául szolgáló — értéke; minthogy pedig a' haszonbéri szerződés feltételeitől függ a' haszonbér mennyisége: ugyanazért az illető ministerium gondjai közé tartozik legalkalmatosabb feltételeket megállapítani, például a' concurrentiát, 's ezzel a' haszonbért nagyítani fogná azon feltét, miszerint mindenki — minden különbség nélkül — még idegen is — vehetne fel haszonbérbe akár kisebb akár nagyobb részletekben is a' kincstári javakból; mellyeket csakugyan leghasznosabb lenne mennél több részekre felosztani, hogy a' kevesebb értékü ember is részesülhetne a' haszonbérből, nehogy ezt majd csak a' nagy pénzaristocraták magok monopolizálhatnák; — szinte kedvező és haszonbérlőket csődítő feltét lenne az is: miszerint legalább is 6 évre köttetnék szerződés, cautioul pedig a' mindenkor előre befizetendő félévi haszonbér elég lenne; több illy és más kedvezőbb — a' ministerium tehetségében álló — feltétek mellett a' legszebb — megis lepő — legjobb eredményre biztosan lehetne számolni.

Továbbá: a' közlekedési és egyéb közmunkákra tervezett 100 millió p. frt tőkére nézve — azon véleményem előrebocsátása mellett, miszerint azt óhajtanám, hogy a' státus csak olly vasútakat 's egyéb vállalatokat venne magára, mellyekre magánosak, vagy magán társaságok nem találkoznak, vagy elkészitésökre nem képesek; és ha annyi pénzerővel birandna előbb utóbb a' status, mennyi elég lehetne a' magánosok már kész vállalatának azoktól a' maga részére megszerzésre, ezt — a' mennyire az egész nemzetre nézve köz 's nagyobb hasznot igér — szerezze is meg; addig is pedig minden nagyobbszerü bár magánosok vállalatában is a' közbátorság és nemzeti közhaszon tekintetéből — evi-

dentia végett — némi befolyást gyakoroljon; — egyébiránt a' közálladalom maga ne vállalkozzék, mert ekkép minden esetre többe kerülend a' vállalat, holott pedig — teendőink tömegére tekintve — vesztegetni való pénzünk, 's egyéb erőnk sincs; többnyire a' felebbi eszmét itt is lehetne alkalmazni ugy mindazáltal, hogy ezen — a' vasutakra t. i. és egyéb közmunkákra fordítandó — tőkére nézve is szinte kibocsátandó papirospénzből évenként csak annyi adatnék ki az illető ministernek, mennyi egyegy évben szükséges a' megtett munkákra; — ezen tőkének födözésére szükséges szinte kibocsátandó papirospénznek biztosításául pedig szolgálhatnának mindenek előtt is a' részletekben elkészülendő tárgyak, és az ezekből végbefejeztetésök előtt is keletkező jövedelmek, mellyek szinte a' felebbi mód szerint évről évre az egész tőke eléréseig folyvást kölcsön kiadandók lennének.

Minthogy pedig magános vállalatok felsegélésére is fordíthathatnék az érdeklett tőkéből valami — az addiglan, míg erre a' közálladalomnak magának a' maga részére tervezett tárgyakra nézve szüksége nem lenne, miután a' magános vállalkozóknak szinte tökéletes bátorság mellett, és kamatra adatnék kölcsön, a' vállalkozók által e' végre inhypothecált érték is a' kölcsön visszafizetéseig, valamint az erről fizetendő, és a' közálladalom javára bejövő kamatok is szinte az érdeklett 100 millió p. frt tőkének biztosításául fognának szolgálni. — Azonban — ha a' közönség, és körülmény épen ugy kívánná — hogy ezen érdeklett, egyébiránt is csak részletesen — a' szükséghez képest — kibocsátandó 100 millió p. frt papirospénz még más valamelly szinte realis értékkel is biztosíttassék, ez is teljesíttethetnék az arany és ezüst bányákkal, melly esetben ezek jövedelmét is ugy kellene alkalmazni, mikép felebb a' sóbánya jövedelme iránt terveztem.

Ezen eszmém egyébiránt csak átalános, mellynek nyomán az alkalmazásnak többféle módja is tűnik fel, a' leg-

jobbiknak megválasztása az illetők bölcseségétől függvén, ettől várok magam is, kit hiszem egyedül tiszta jó szándék vezérel.

Egy tekintet még a' XIV. t. cz. törvényesitette hitelintézetre is!

E tárgy is érdekesebb, mintsem hogy elmellőzhetné figyelmemet, miután tökéletes belső meggyőződésem, mi szerint hitel nélkül minden arany szabadságunk mellett is csak sáros korszakot élhetnénk! mert a' haza felvirágzásának legbővebben termő magva az élénk közkereskedés, ennek pedig emeltyűje a hitel, e' nélkül megakadnak a' nemzeti nagy gépnek kerekei, e' nélkül nyerve semmi, vesztve minden! — ekkép tünvén fel előttem e' szent tárgy, ehez tehát szólok még — igenis a' felszólalásra szinte kötelesnek is érzem magamat — azonban csak igen röviden oda öszpontositván eszmémet, miszerint a' hitelintézetet is nem csupán magánosoknak és egyeseknek, hanem szinte közállománynak, 's ez által az egész nemzetnek is számára kivánnám nyereség tárgyaul felállitatni, ohajtván, hogy mikép az iránta gondosság, úgy a' nyereség is, vagyis haszon közös legyen; ezen elvből kiindulva közlöm ez iránti nézeteimet ugyanis:

A' jónak is vannak lépcsői, van jobb és van legjobb is; reá lehet ugyan találni a' XIV. t. czikkben is a' törvényhozó test jó szándékára sőt bölcseségére is, és avatos jó előgondoskodására; azonban ép azon t. cz. 2-dik szakasza szerint az érdeklett hitelintézet alapszabályai törvényhozási megvizsgálás és helybenhagyás végett — a' legközelebbi országgyülésnek még előbb bemutatandók levén, tán még idejében figyelmeztetem az illetőket arra, hogy én: ezen intézetnél is a' hitellevél helyett szinte papirospénzt kivánnék használtatni, papirospénzt, mellynek biztositékául és tökéletes bátorságositásául nem — mint Austriáról felebb már irtózva megjegyzettem — nehány nagykereskedőknek uzsoráskodásra alkalmat nyújtó csupán váltólevele is, hanem valóságos — még pedig legelső helyeni betáblázással biztositandó

fekvő vagyon szolgálna, mellyre nézve tervem: hogy minden magyarországi birtokos — de tulajdonos — és törvényes szerződésre alkalmas — a' tulajdon fekvő legalább is 3,000 pftot érő vagyona valóságos értékének harmadrészét a' hitelintézethez bejelenthesse, és beirathassa, mellyre az intézet magát — azonban a' tulajdonos költségén, vagy pedig — a' közintézet tekintetéből — a' nélkül is legelső helyen betábláztatná és csak ezután adna az intézetbe történt felvételről nyugtatólevelet, mellynél fogva a' beigtatott tulajdonos — mint részvényes — a' bejelentett és biztosított tőkére az egész intézet jövedelméből illető osztalyék felől bizonyossá tétetnék; — ugyanis:

Az illető ministerium nyilvános legalkalmatosabb módon felszólitaná az egész országot arra, hogy a' kinek kedve volna értékének egy harmadrészével magát a' hitelintézetbe bejegyeztetni, ez — az értéke az az: a' bejegyeztetni ohajtott értéke — kitételével magát bizonyos, a' ministerium által szabandó határidőig — azonban minden esetre a' legközelebbi országgyülésig — az e' végre rendelendő helyeken jelentheti, és alá is irhatja; melly ebbeli őt szorosan kötelező aláirásánál fogva magát utóbb vissza nem vonhatná!

Ekkép majd az országgyülésen tudva lenne a' hitelintézetbe bejegyzendő érték, mellyre is tán valamelly — mondjuk 50 millió p. ftig terjedhető — maximumnak megállapitása mellett szinte papirospénzt bocsáthatna ki a' közálladalom, és ő gondoskodnék a' hitelintézet felől is, miért is az érdeklett bejegyzett értékre kibocsátandó papirospénz szinte a' közálladalom kezelése alatt azonban legbiztosabb — az országgyülésen törvények által elhatározandó — ellenőrség mellett lenne 5% kamatra tökéletes bátorságot kimutató magánosoknak szinte első helyi betáblázási biztositással kölcsön kiadandó; a' status mindazáltal nem kezeskednék az egész tőkének kölcsön kiadása felől, miután csak annyit adhatna kölcsön ki, mennyi az ez iránt magokat jelentő magánosok által — elégséges bátorság kimutatása mellett — felkéretni fogna,

melly bátorság elégségére nézve meg lehetne állapitani a' valóságos — értvén fekvő vagyonbeli — értéknek két elsőbb harmadrészét, sőt a' körülményekhez képest — a' mennyire az ovatosság megkivánná — csak az első harmadrészét; melly ekép kölcsön kiadandó tőkékről bejövendő kamatoknak fele része a' részvényeseket — aránylag azaz osztalyékkép a' hitelintézetbe bejegyzett egész tőkére nézvesti felosztás szerint — a' másik fele rész pedig a' hitelintézetet magát fogná illetni.

Példának okáért: nekem volna 3000 p. ft értékü fekvő vagyonom, és ezt bejelenteném, tehát részemre a' hitelintézetbe bejegyeztetnék 1000 p. ft. részvénybeli tőke; tegyük fel, hogy az egész országból a' hitelintézetbe az ide bejegyzett 's biztositott értékhez képesti öszveg tenne 50 millio p. ftot, azonban csak 25 millio p. ft — tehát az egésznek csak fele — adathatnék ki kölcsön, ez esetben az én 1000 p. ftomra is csak fele haszon háramlanék, mert miután a' 25 millió p. ft kölcsönből bejövő 5% évi kamat csak felét teszi az 50 millió tőkéről egy évre járandó kamatnak, tehát az én 1000 p. ft. hitelintézetbeli tőkémre is, mint a' hitelintézetbeli 50 millió p. ft. egész tőkének részletére szinte csak fele jutna a' különben 5% kamatnak, az az: 50 ft. helyett csak 25 ft.; — de ezen 25 forintnak is fele a' közállomány javára maradván, nekem csak 12 ft. 30 kr. jutna, ez is azonban tiszta nyereség volna, mert ez az én fekvő javamra azon felül jöne be, mit abból a' szabad gazdálkodásom által szinte úgy vettem be, mintha a' hitelintézetbe be sem lettem volna jegyezve, minélfogva is kézzel fogható, mikép illy alkalmazásu hitelintézet által a' fekvő vagyonok értéke növekednék, mert a' közönséges — rendszeres — jövedelmeken felül még a' hitelintézetből is esnék jövedelem; és igy ez által nyeresége lenne a' birtokosnak, de segitve lenne a' kölcsönvevőn is, mert csekélyebb kamatlábra szerezhetvén pénzt, ezzel mind magán, mind pedig másokon is segithetne; — ha pedig ép maga a' hitelintézetbeli egyén-

társ szorulna meg pénzben, ennek a' vagyona második $^1/_3$ részére még bátorságosabban adathatván a' hitelintézetből kölcsön pénz, ezt ott megis kapná, és ha értékének másod $^1/_3$ részére felveendő kölcsönért fizetendő kamatból levonja azt, mit a' bejegyzett hitelintézetbeli tőkéje jövedelmez, úgy még jutányosabban esnék neki a' kölcsön; azaz példának okáért: ha én a' hitelintézetbe szánt 3000 p. ft. értékemből a' hitelintézet részére biztosított első $^1/_3$ ugyanis 1000 p. ft. után következő második — szinte betáblázandó $^1/_3$ részre azaz: 1000 p. ft. értékre 1000 p. ftot kivánnék felvenni, ez nekem annál biztosabban adatnék, minthogy az első $^1/_3$ rész is ugyis már az intézet bátorságára — értvén a' reá kibocsátandó papirospénz biztosítása végett — inhypothecálva lett; minél fogva is, miután nekem azon inhypothecált 1000 p. ftra az 5% kamatnak fele azaz: 25 p. ft járna; ha én a' hitelintézetből 1000 p. ftot 5% kamatra kölcsön vennék, ennek csak felét kellene fizetnem, mert a' másik fele az én járandóságomból kikerülne, és igy nekem tekintve $2^1/_2$ pctre esnék a' kölcsönvett 1000 p. ft. tőkének kamatja.

Ezen alapeszme nyomán majd könnyü lenne mind a' bátorságosítás, mind pedig egyéb alkalmazások legjobb módjára reá akadni, mellyet is követve ezen — illy alaku — hitelintézet nem csak anyagi, hanem szellemi 's erkölcsi tekintetben is hasznos, 's üdvös hatásu lenne, mert a' midőn — mikép felebb érintém — a' fekvő jószágoknak becsértékét nevelné 's e' mellett minden „risico" 's áldozat, vagy akár csak beruházás nélkül is az egyébiránti közönséges jövedelmeken felül még fölös nyereséget is hoz, azonban a' csekélyebb kamatlábra szerezhető pénzzel az ipar 's kereskedés is előmozditatik, egyszersmind még azon jó oldala is van, hogy a' fekvő vagyonnak legalább $^1/_3$ részét a' hitelintézetbe lett biztosításnál fogva mind a' mellett is, hogy ez a' kézről kézrei — azonban evidentia végett is minden esetre egyedül a' hitelintézet befolyásával 's ennek rövidsége nélkül történ-

hető eladást nem gátolná, meg lehetne mégis — legalább egy ideig — némileg óvni a' könyelmü örökösök pazérlásától; mert ugyanis bizonyos időre — felteszem: legalább is 30 évre kellene azon hitelintézetet felállitani, melly idő közt a' bejegyzett 's biztosított tőkék kölcsön kiadásánál fogva bejövő kamatoknak a' hitelintézet javára esendő fele része folytonosan szinte kamatokra a' hitelintézet gyarapitása végett kiadathatván, ez majd annyi évek alatt — a' kamatoknak is kamatozása mellett — olly nagy tőkesommára növekedhetnék, melly az ezen hitelintézetbeli tőkék alapján kibocsátott papirospénz egész mennyiségének is beváltására elégséges lehetne, és ezután a' közállomány úgy intézkedhetnék felőle, mint valóságos tulajdona felől, tehát kénye kedve szerént — azonban természetesen a' nemzet javára, közhasznára.

Rend, bátorság, 's ennélfogva a' kezelés könnyebb módja is azt kivánja, hogy az ezen alaku hitelintézet tartásának ideje meghatároztassék — legalább is 25, vagy 30 évekre — melly idő alatt mind az intézet a' vállalkozók iránnyában, mind pedig a' vállalkozók is — értvén a' bejegyzett biztositott fekvő vagyonokra nézve — az intézet irányában lekötelezve maradnának, minélfogva is, ha valamellyik vállalkozó a' hitelintézethez bejegyzett birtokát időközben el adná is, ezen eladott birtok mégis a' hitelintézet bátorságára biztositva megmaradna — ez az uj tulajdonosra nézve is megállván; — azonban eltelvén az érdeklett határidő, ezen tulra a' közállománytól fog függni a' hitelintézetnek további folytatása, a' vállalkozóktól pedig függend abban tovább is megmaradásuk, kiknek is — ha az intézet tovább is folytattatnék, és ebben tovább is megmaradni kivánnának — ehez mások előtt elsőbbségök lenne.

Ezek szerint az urbéri tartozások iránti kármentesités — a' közlekedési és közmunkák — és hitelintézet czime

alatt összesen mintegy 300 millió pengő forintot képező papirospénz jöne forgásba, mellyet a' nemzet, a' nemzetnek pedig boldogabb jövendőt az biztositana.

Igy még egyszer is azt kiáltom fel: Uraim! csak papirospénzt — tökéletesen biztositottat — és elegendőt! — de status kötelezvényeire felszedendő kölcsönt ne, soha se! — mert ennek kamatja zuzandana minket össze, midőn ellenben a' papirospénz — reánk is háramlandó — kamathaszna emelne fel mindnyájunkat, — kivevén az uzsorásokat, azon pióczákat, kik ifjaink vérét sem kímélve ezt is szívni, és ezzel mind anyagi mind szellemi tekintetben végveszedelmöket előidézni — de kivált országunk több nagyait is tönkre juttatni megátalkodással szokták.

Illy nézetim közt belső meggyőződésem táplálja is keblemben azon reményt, hogy szavam nem hangzik el egészen némán a' pusztában, és lesz, ki figyelemre méltatandja azt; ha pedig nem találkoznék is illy valaki, lenne idő — tán nem sokára — mellyben a' sors fogná megoldani e' kérdést! — ne várjuk ezt be! — ne várjunk a' szükség vas kezére, fogjunk az indokokkal kezet, és mellőzve egyéni és — Isten tudja — mi más tekinteteket, tegyük azt, mit ujainkon is jobban kiszámithatunk; ez hiszem megis történendik, mert kezeskedik a' felől az istenhozta és áldotta ministeriumunk bölcsesége és erényessége! —

Azonban ép a' ministerium figyelmét nem kerülheti el a' még hazánkon — és pedig ép a' hitel utjában — mintegy átok gyanánt fekvő akadályoknak elhárítása, ugyanis, Istennek legyen hála, ki van már törvényileg mondva az ősiség megszüntetésének elve, de még ezen átalánossággal minden baj 's gát elháritva nincs, és tehát ha hitelt akarunk, ugy az ehez megkivántató birtok 's tulajdonosság biztosságát is akarnunk kell, ezt pedig a' nélkül, hogy a' zálogbirtokokkal

is tisztába jönénk, el nem érhetjük; miért is, valamint a' zálogot azért, mivel szent levén mindenki tulajdona, a' zálognál pedig a' tulajdon még átadva nem levén, ezt egy erőszakos „sicuti possidetis“ itélettel megszüntetni, és a' tulajdonost, — ki ép azért adta jószágát csekélyebb sommáért zálogba, hogy azt könnyebben kiválthassa, — az ekép fentartott tulajdoni jogától rögtön megfosztani nem lehet: úgy más részről az osztó igazság is azt hozza magával, hogy a' zálogosbirtokos is a' birtoki bizonytalanság sulyját viselni, és ennek eredményét szenvedni nagy és bizonytalan ideig ne kéntelenitessék; miért is a' már létező zálogok kiváltására — legyenek ezek akár bióiak, akár szerződésbeliek, az ezek iránt hozandó törvény kihirdetésétől fogva számitandó egy év elforgása alatt annál bizonyosabban váltassanak ki, minthogy különben utóbb kiválthatók nem lennének; azonban fél évvel előbb a' felmondásnak meg kellene történni, a' mennyire pedig 15 nap alatt okvetlen adandó feleletében a' zálogosbirtokos a' zálog kibocsátásának ellent mondana: ez esetben sommás uton birói itélet által intéztetnék el; és pedig az egész zálogsommával történendő felmondás 's tekintve törvényes intés esetében a' zálogosbirtokos még a' zálogsommát is elvesztené; azonban egyéb beruházásait és javitásait minden esetben igényelhetné, mellyeket is a' tulajdonos a' jószág átvétele alkalmával okvetlen megtéríteni tartoznék, melly iránt, ha a' zálogosbirtokos a' tulajdonossal meg nem egyeznék, szinte sommás uton birói itélet által lenne elintézendő — a' felebbvitelnek csak birtokon kivül lehetvén helye a' királyi, onnan pedig a' hétszemélyes táblához; —

Nem különben a' már eddig folyamatban levő zálogos pereknek is egy év alatt okvetlen leendő elitéltetésök iránt szinte szigorú — a' birák és felek czélirányos eljárása módját meghatározó — törvény lenne alkotandó, millyent az igazság kiszolgáltatási minister fogna tervezni, és az ország-

gyülés eleibe terjeszteni; — jövőre nézve pedig a' fekvő jószágokra nézve a' „zálog“ czím is megszűnnék, minél, és az ősiségnek már is megszünténél fogva majd a' telekkönyv tökéletes — a' bejegyzendő birtok biztos — és tehát a' reá adandó hitel is biztosítva lenne.

Azonban van még nálunk egy különös neme a' zálognak, ugyanis olly örökös eladás, melly be nem lett valamelly hiteles helyen vallva; szinte zálog czímét viseli eddigi törvényünk szerint; most mindazáltal az ősiség elvileg megszüntetésének már törvény által lett kimondása után minő tekintetet érdemel a' hiteles helyen be nem vallott örökös eladás? — ezt is majd a' törvény határozza el! —

Továbbá: a' birtok biztosságára, és tehát az ez által eszközölhető hitelre nézve is szinte nyomasztó hatást gyakorolt eddig azon szerencsétlen ugynevezett „Superinscriptionalis“ jog, mellynél fogva egyik — a' közös adós értékének csekélysége miatt különben ki nem elégitethető — hitelező egy másik ugymint elsőbbséggel biró 's e' mellett a' végrehajtás utján kielégittetéséhez jutott hitelezőtől az érdeklett végrehajtásbeli sommában birt birtokot az azon sommának lefizetése mellett minden órán elvehette.

Hasonló hatásu jog az ugynevezett „Praelationalis“ jog is, mellynél fogva egy — azonban elsőbbséggel biró hitelező egy másik hitelezőtől még azután is elveheti, még pedig minden megtérités nélkül a' birtokot, midőn ez ennek már birói itéletnél fogva végrehajtás utján át lett adva.

Ezen két rendbeli bajnak is orvoslása 's tekintve eltávolitása szinte a' legközelebbi országgyülés feladatainak sorába tartozik; való ugyan, hogy kiváltkép az eddigi ráklábon járt institutiónkhoz képest némi jó és igazság feküdt mind kettőben; azonban az előrehaladás terén ezek már

ugy, mint voltak, továbbra meg nem állhatnak, segiteni kell, segiteni lehet is a' dolgon, példának okáért: ha a superinscriptionalis jog, melly egyébiránt is csak egyedül az ingatlan javakra terjedett, ezekre nézve is ezen tulra megszüntettetik; a praelationalis jog pedig egyedül csak a' betáblázás — mint nyilvános, és tehát mindenkinek tudtára jöhető biztositó tény — esetére szoritatik — ezt is mind az által természetesen, és törvényesen csak a' jóhiszemü hitelezökre, és valóságos érvényes adósságokra nézve értvén! —

Birtok biztosságába és tehát hitelbe vágó körülmény az is, midőn valaki egy másik ellen valamelly roszhiszemü — valótlan — adósságot tábláztat be, vagy pedig a' betáblázott követel iránt már megtörtént kielégités után a' kitáblázást akár feledékenységből, akár restségből, vagy pedig csalárd 's rosz szándékból elmulasztja: már erre nézve is czélszerü lenne törvény által megrendelni azt, hogy mindenki, kit illet, a' kitáblázást sommás uton szóbeli biróság előtt is eszközölhesse; a' mennyire pedig csalárdság forogna fenn, ez iránti külön kereset is az ő utjára és helyére fenmaradjon.

Vannak még több akadályok is, mellyek a' hitel utjából elmozditandók, ezek közt áll a' majoratus is, és a' birói önkény! — az első fölött már rég eltöré a' közvélemény is a' pálczát és pedig méltán, minthogy egyrészről birtokbizonytalanságot, és bonyolódást eredményez, más részről pedig pazér adós majorescóknak szolgál ürügyül a' jóhiszemü hitelezöknek kijátszására, és az igazság kiszolgáltatásának törvény kárhoztatta hátráltatására. — A másik — t. i. a' birói önkény — már köz botránykozásig annyira elharapódzott nálunk, hogy az igazság, és ennek kiszolgáltatása majdnem egyedül csak a' képzelet, 's rémalakok országába tartozott!

Tudnék is én mind a' majoratus, mind a' birói önkényre nézve tömérdek még pedig borzasztó példákat felhozni, azonban ezzel itt — e' téren — most felhagyok; fentartom mindazáltal azoknak más alkalommal előadhatását, mellyeket is az illető ministerium, és országgyülése — ugy hiszem — figyelemre méltatandván, orvoslás felől gondoskodni, sőtt orvosolni is fog.

Mult — eredménydús — országgyülésünkön sok jó mag el lett vetve, ezután bő termést és aratást is várunk a' legközelebb tartandótól; áldja, és tartsa meg Isten főtényezőinket erőben és egésségben, hogy legszebb remények közt dicsőségesen elvetett magjok meghozandván a' gyümölcsöt, ezt örvendve ön magok is élvezhessék sokáig; — ezt kívánom szívem mélyjéből

Pozsonyban april 25-kén 1848.

Hegedüs Zsigmond.